

**MEMORIA ISTORICĂ A DEPORTĂRILOR DIN ANUL 1951 ÎN SATUL FETEȘTI,
RAIONUL EDINEȚ, REPUBLICA MOLDOVA**

**THE HISTORICAL MEMORY OF THE DEPORTATIONS FROM 1951 IN FETEȘTI
VILLAGE, EDINET DISTRICT, REPUBLIC OF MOLDOVA**

Alexandru SEU, drd., profesor de istoria românilor și universală,
Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, municipiul Edineț
ORCID: 0009-0000-2652-3668
seu.sandu@yahoo.com

Alexandru SEU, PhD student, History teacher, second didactic degree
Mihai Eminescu Lyceum, Edinet municipality

CZU: 94(478)“1951”

DOI: 10.46727/c.v3.21-22-03-2024.p272-276

Abstract. In the system of testimonies collected in Fetești village, Edineț district, Republic of Moldova, related to the religious repressions, either within the chronological limits of the April 1951 deportations or sporadically, we can identify similarities based on chronotopic criteria, which were perceived differently based on the experiences of contact with the social and natural factor. The interviewees evoke the small town of Pyshkino-Troitsky, where the families of the deportees were placed, and this fact allowed some members from the same national or local communities to contact, to interact, facts mentioned otherwise. Identifying the possibilities of existence and adapting to the new socio-cultural context, along with the promotion of specific religious values, proof of strength and resistance through evaluation, represent other dimensions that were mirrored, because they were a continuous concern for repression on religious grounds. The article illustrates a sample of historical memorialism of a resident of Fetești village, Mrs. Irina Scutari, deported in Siberia with her family in 1951. The intention of the research is to illustrate some aspects of the traumatized experiences dictated by the Stalinist period, analyzed from a multiperspective view, respectively primary and secondary testimonies. This effort does not aim at self-victimization and the illustration of a destiny lived unwillingly, but aims to form a clearer picture of the relationships that dictated the respective historical course. The experiences of the deportations also generated attitudinal perspectives towards the Soviet regime, which persist today and which the research process must critically address.

Keywords: memory, deportation, religion, Jehovah's Witnesses.

În decembrie 1950, organele de securitate au depistat pe teritoriul RSSM treizeci de grupuri de credincioși de diferite confesiuni, acuzate de activitate antisovietică. La 5 martie 1951, Ministerul Securității Statului al URSS emite ordinul nr. 00193 privind deportarea din RSS Moldovenească a 700 de familii, membri ai confesiunii „Martorii lui Iehova”, cu un număr total de 2480 de persoane. Familiile arestate urmau a fi strămutate în regiunile Tomsk și Irkutsk, fără dreptul de revenire. Către 31 martie 1952, listele cu familiile ce urmau să fie deportate din raioanele Lipcani, Edineț, Brătușeni, Briceni, Râșcani, Sângerei și Târnova erau întocmite. În aceeași zi, sosesc în RSSM 16 grupuri de militari din trupele de securitate, conduse de ofițeri superiori cu un efectiv de 10-25 persoane fiecare. La 1 aprilie 1951, ora 4 dimineața, începe operațiunea cu denumirea cifrată „Sever” („Nord”), care se încheie la 20:00. În rezultatul operațiunii „Sever” a fost arestarea și deportarea în Siberia a 723 de familii cu un număr total de 2617 persoane, dintre care 808 bărbați, 967 de femei și 842 de copii.

Satul Fetești din raionul Edineț este o așezare unde s-au înfiripat și au conviețuit pașnic mai multe grupuri religioase, pe lângă comunitatea majoritară ortodoxă. Aceste grupuri, care ignorau simbolurile naționale și procesele politice, aveau o atitudine neutră (dar nu ostilă) față de autoritatea „pământească”, refuzau efectuarea serviciului militar ca expresie a războiului, au provocat o reacție ofensivă din partea autorităților. Dar nu numai cultele neoprotestante au avut de suferit. Generația deportaților păstrează în memorie faptul cum preotul satului s-a refugiat în România de teama sovieticilor, părăsindu-și fiul bolnav psihic, iar satul a rămas fără biserică activă. Firile evlavioase, care apelau la serviciile preoților din împrejurimi pentru oficierea tainelor, erau supravegheate și ostracizate sau chiar pedepsite. Amploarea și tragismul acelor evenimente, care marchează societatea noastră și astăzi, nu poate fi neglijată.

Irina Scutaru evocă deportarea din aprilie 1951 în mod indirect, intervievată având la acel moment șase luni. În schimb modul de viață dus în Siberia, plasarea în același raion cu alte familii de moldoveni/consăteni, care le-a permis familiilor să interacționeze, să se ajute, sunt amintite ca experiențe proprii, în virtutea vârstei și a anturajului. Irina Scutaru își amintește de Martorii lui Iehova, care nu au încetat, în pofida intimidărilor, să se întrunească, să predice morala creștină după propria lor doctrină și să contribuie la menținerea și eventual la extinderea comunității.

„M-am născut la 06 octombrie 1950. Părinții mei, Cristea Alexei² [1, p. 196] și Cristea Alexandra au devenit Martori ai lui Iehova în 1947. Tata a fost persecutat și a stat fugăr foarte mult timp. Stătea la alte case. A stat mult la casa lui Spiridon Seu. Noaptea îl primeau în casă, iar ziua stătea într-un bordei.

Până la urmă a fost descoperit și au pornit să-l aresteze. O rudă din sat (Dionisie Seuța) auzise despre ce urmează să se întâmple și a vrut să-l ajute să-și schimbe locul de trai. L-au dus la altă casă, la Vasile a lui Neacă. Spre casa aia trebuiau să treacă un deal mare. Și, trecând dealul, s-au întâlnit cu un agent comunist (Filea), care a informat milițianul satului. Nici nu au reușit să ajungă la acea casă, că a și fost arestat. Foarte repede.

Tata și mama nu au știut nimic unul despre altul. El nici nu a știut că mama e însărcinată. În 1951 mama a fost ridicată și tot în 1951 un sătean cunoscut a mers la armată în regiunea aia, iar părinții mei își trimiteau scrisori prin el, mențineau legătura.

Tata a făcut închisoare în Mordovia și Karaganda. Pentru trădare de patrie.

Ne-au ridicat pe data de 01 aprilie 1951. Aveam câteva luni. Mai erau surorile mele mai mari și bunicul. Așa cum se găsea mama, nu i-au permis să ia absolut nimic cu ea. O vecină bătrână a vrut s-o ajute pe mama, să-i dea niște crupe de porumb, dar pe întuneric a greșit sacul și i-a dat porumb nemăcinat. Ne-au urcat în mașină: mama cu patru copii, de șase luni, doi ani, șase ani, opt ani și tătuca bătrân, chior.

O altă femeie din sat, cu care am stat în vagon, avea copil de seama mea, Alexei, rămas în Kazahstan. Ea luase un sac de buci, cu care ne ștergeau. Mâncare nu prea aveau. Nouă ne dădeau sân, iar celor mai mari le făceau țeavă. Cineva din mai bogați a reușit să ia niște urluială și niște miere. Amestecau și le puneau copiilor în gură. Cu asta mai trăiau.

Când am ajuns în Siberia, ne-au dus în regiunea Tomsk. Acolo era un râu Chulym (Чулым). Și i-au dus pe toți deportații într-un oraș, Pashkino. De acolo – hai să-i împărțescă.

² Alexei Cristea (n. 1919), condamnat în 1949 la 25 de ani de privațiune de libertate, în temeiul art. 54., lit. A, (trădare de patrie). În : Cartea Memoriei, Catalog al victimelor totalitarismului comunist”, volumul II, Știința, 2001, p. 196, nr. 44.

Pe noi ne-au dus în raionul Zyryansk, satul Bikhtuil. Două săptămâni am mers pe vapor. Acel vapor avea loc pentru bagaj și pentru pasageri, iar odată mai nu s-a răsturnat. Râul Chulym era mare, precum Nistrul ori Prutul, că deja îl țin minte bine. Mama povestea că atunci când moldovenii au ajuns în Siberia, oamenii de acolo fugeau de ei, căci li s-a spus că cei veniți mănâncă oameni.

În Bikhtuil am stat într-un grajd ridicat de nemți, ca la fermă. Erau vreo 80 de familii la un loc. Erau scânduri pe ambele părți, iar pe mijloc cuptoare metalice pentru încălzire. Ca să acoperim acele scânduri, căram paie. Acolo doi băieți de la noi au dat foc la cireada de paie, iar rușii i-au bătut. De la acea bătaie au rămas gângâiți.

A fost deportați și Arion Pleșca³ cu Nadia⁴ [1, p. 198]. Ei erau și bogați, și credincioși. Știau bine limba rusă. Au venit pe la noi și-au văzut-o pe mama cu patru copii, tânără, 24 de ani. Și ea a zis așa: „Amuș Arion o să vie!”

Și i-a adus mamei o pernă și un oghial. Noi toate vroiam pe pernă, dar de unde să încapă cinci capete pe-o pernă. Atunci au hotărât s-o taie în jumătate și s-o coase, să fie îngustă și lungă. Și ne înveleam cu oghialul. Acolo nu avea nimeni oghial și pernă, în afară de o femeie de Lopatnic, care a fost croitoreasă.

Moș Arion și Nadejda au locuit cu noi într-o comună. Noi în satul de jos, iar ei – în cel de sus.

Mama lucra la pădure, iar tătuca stătea cu noi. Surorile mele mai mari, Lida și Milia, au mers la școală. Eu am mers la școală când încă nu împlinisem șase ani. Acolo era o învățătoare, Tamara Ivanovna, preda toate patru clase. Dar școala era lângă lagăr. Cu mine mai învățau doi copii, Liuda Vintseva și Vitia Chibukin. Tatăl lui Vitia Chibukin era șef în lagăr. Noi eram săraci, trăiam mai din puțin, iar el mi-a zis: „Знаешь что, Ира? Ты будешь со мной идти!” (Auzi, Ira? Vei merge (*să mănânci* n.a.) cu mine!

Mergeam în toată după-amiaza și mâncam acolo. Noi trei, trceam ca trei sfinți și mâncam acolo. Dacă mâncam acolo, veneam acasă și spuneam ce și cum. Iar mama zicea: „Ce poți lua în buzunar, ia și adă și la ceilalți.”

Eu mâncam borșul, iar pâinea o puneam în buzunar și i-o aduceam Larisei.

Acolo era o babă, Marina, care le aducea copiilor deportați câte o oală de lapte. Le părea rău după copii. Când am născut-o pe fiica mea, am numit-o Marina. Și mama îmi zicea că i-am pus fetei numele babei din Siberia.

Trăiam greu și nu aveam cu ce ne îmbrăca. Mergeam la școală fără chiloți. Rușii ne ridicau rochiile și strigau râzând: „Молдоване бесстыжая команда! Молдаване без трусов!” (Moldovenii – echipă nerușinată! Moldoveni fără chiloți!)

În anul 1956 a venit tata de la închisoare. A fost judecat pe 25 de ani. Nu știu cât să fi făcut. De cum au venit oamenii de la închisoare, moldovenii s-au pornit la făcut case. Hai să

³ Pleșca Ilarion, deportat în 1951, în regiunea Tomsk, pentru apartenența la organizația religioasă „Martorii lui Iehova”. În: „Cartea Memoriei, Catalog al victimelor totalitarismului comunist”, volumul II, Știința, 2001, p. 198, nr. 169.

⁴ Pleșca Nadejda, deportată în 1951, în regiunea Tomsk, pentru apartenența la organizația religioasă „Martorii lui Iehova”. În: „Cartea Memoriei, Catalog al victimelor totalitarismului comunist”, volumul II, Știința, 2001, p. 198, nr. 170.

facem casă! Și-au făcut tata, Gheorghe Graur⁵ [1, p. 198] și surorile lui, au făcut trei oameni o casă din lemn, cu beci. În toată ziua mergeau la iscălit, dimineața și seara, că sunt pe loc. Am trăit cât am trăit acolo – ne-au mutat.

Ne-au mutat în orașul Asino. Apoi, din Asino ne-au mutat în Tașkent, Uzbekistan, iar după un an și jumătate ne-au dus în Kazahstan, orașul Koustanai. Acolo am locuit până în 1966. Bunelul, dacă era mai bătrân, de cum a văzut că tata e venit, a zis că revine la Fetești, căci vrea să moară acasă. Iar noi am revenit în sat la 13 martie 1966.

Pe data de 18 martie 1966, ne-a vizitat milițianul satului, același care-l arestase pe tata. Îl chema Ignatiuc. Și ne-a zis ca în 24 de ore să părăsim satul.

Noi am revenit acasă, dar casa a fost transformată în internat. Nouă ne-a rămas doar un hâj. Președintele sovietului sătesc, Victor Seuța, care era rudă cu noi, l-a sfătuit pe tata să plece, căci risca să fie iar arestat. Tata a plecat la Movilău.

Nouă ne-au permis să rămânem în sat. Dar nu eram înregistrate aici, ci la Movilău, împreună cu el. Așa că, într-un fel, eram ilegal în Fetești. De la Movilău, tata a mers la Herson. A fost fugar vreo doi ani. A revenit în 1968.

Noul director de școală, pe care îl chema tot Alexei Vasilevici (Kobileanschi), ca pe tata, i-a promis să facă tot posibilul ca să mute internatul în altă parte, ca să ne elibereze casa. În cele din urmă, casa a fost eliberată, doar că trebuia răscumpărată, plătită. Sovietul Sătesc n-a vrut să i-o vândă tatei. Eu deja aveam 18 ani și am cumpărat casa părintească de la stat, cu 300 de ruble.

Când ne-au ridicat, au rămas mai multe bunuri – stupi, vaci, cal, căruță, perne, scoarțe, lăicere, tone de cereale. Când am ridicat documentele din arhivă, am văzut că erau scrise alte date: 10 kilograme de tărâțe, 10 kilograme de ...; nici nu știu dacă erau vreo 30 de kilograme în total; două găini și un cocoș. Cum au putut să scrie asemenea minciuni?! O bătaie de joc! Când ne-au despăgubit pentru deportări, am primit bani după datele din documente. Alții au primit mii de lei, iar noi nimic. Și nu doar noi.

Despre bunel, Cristea Vasile, cercetând documentele de arhivă, am aflat că el nu era pe listele celor care trebuiau să fie deportați. El a mers de bunăvoie, ca să fie alături de noi, să o ajute pe mama.

Tătuca ne spunea că, înainte de deportare, bătrânii adunării se gândeau unde să meargă în predicare. Știau că e periculos, că sunt urmăriți, că pot fi arestați și condamnați, că își pun familiile în pericol. Dar, când s-a umplut Siberia cu Martori, au înțeles că ei sunt aceia prin care se împlinște prorocirea divină de la Matei 24:14: *„Evanghelia aceasta a Împărăției va fi propovăduită în toată lumea, ca să slujească de mărturie tuturor neamurilor. Atunci va veni sfârșitul”*.

Tătuca vorbea, predica, iar un rus îi zice:

- Дед, замолчи! Сколько ты можешь говорить?! (Moșule, mai taci! Cât poți să mai vorbești!), iar el i-a răspuns:
- У меня Сталин всё забрал, а язык оставил! (Stalin mi-a luat totul. Mi-a lăsat doar limba!)

⁵ Familia Gheorghe Graur, supuși represiunilor pentru apartenența la organizația religioasă „Martorii lui Iehova”. Deportăți în regiunea Tomsk, 1951. Reabilitați în 1991. (Cartea Memoriei, Catalog al victimelor totalitarismului comunist”, volumul II, Știința, 2001, p. 198, nr. 145-150)

Și tot el se ducea la magazin, după pâine. Vorbea până-i venea rândul, apoi iar se așeza la coadă, și tot așa, vorbea mai departe despre Dumnezeu. Știa rusește, căci făcuse aramata la ruși, înainte de a cunoaște adevărul. Și le spunea rușilor: „Бога любишь – и он тебя любит!” (Îl iubești pe Dumnezeu, și el te iubește!)

Făceau adunări. Când eram în Siberia, în păduri cântau, pe poiană. Acolo țineau Paștele. Dar, dacă ne-au dus la oraș, astupau ferestrele, că ne mai scuturau. De-asta nu am nicio fotografie. Tata studia Biblia și literatura și a făcut o doseală pentru cărți în cușca câinelui. Dar ascunzișul a fost descoperit. Cineva s-a scăpat cu vorba. Atunci l-au arestat pentru trei zile. Nu au fost prea multe cazuri de moarte printre deportați. A murit doar un frate din Lopatnic, bolnav de plămâni.

Când am revenit, au reînceput și persecuțiile. Dar am avut noroc de un om bun din sat, Moisei Vladimirovich Seu, care discuta cu tata și-l sfătuia să organizeze întrunirea de Paște cumva mai devreme ori mai târziu, ca să nu coincidă cu verificarea de la NKVD-ul din raion.

Eu nu mă țin tânguită pe ruși sau pe moldoveni, nici pe cei din sat. Totul a fost voia lui Dumnezeu. Forte multă lume a cunoscut adevărul în Siberia. Țin minte că un instructor de pionieri a devenit Martor al lui Iehova.

Și când am venit aici, mai vorbeam pe la înmormântări. Murise mătușa Ileana a lui Gligore, iar la mort lumea s-a temut să vorbească. Eu nu eram măritată, așa că am vorbit la mort. M-au pârât și m-au luat cu mașina de la grănicerii din Lopatnic. M-au dus la Edineț, am stat o vreme închisă și am primit 50 de ruble amendă. Era o lună de zile de lucru. Parcă văd cum o bătrână din sat a venit la mama și i-a dat cinci ruble pentru mine. Au fost uniți. Eu socot că Dumnezeu a găsit de cuviință că acolo-i lipsă de cuvântul lui Dumnezeu. Și cum avea să ajungă adevărul acolo, dacă n-ar fi fost duși oamenii?!

Când trăiam în Koustanai – eu aveam vreo 11 ani –, trebuia de trimis un raport al organizației la Vorkuta. Și m-au trimis pe mine, la avion. Mi-au dat toate instrucțiunile: să mă dau jos în Vorkuta, să merg pe strada Lenin și la a șaptea casă, o casă albastră, de lemn, să intru și să las geanta, iar la avion o să mă ducă cei de acolo. 2,5 ruble era biletul la avion. Am venit înapoi. Și de multe ori am zis așa: nu m-am dus eu, Dumnezeu m-a dus și m-a păzit. Mama plângea și-i zicea tatei: „Măi, Alexei, măi, unde trimiți copilul ista, măi! L-a lua un rău, măi!”. Dar n-a fost nimic rău. Asta-i lucrarea lui Dumnezeu!”

În concluzie, putem menționa că comunitatea religioasă a Martorilor lui Iehova avea numeroși adepți în localitate, în comparație cu alte regiuni. Represaliile, persecuțiile religioase și strategiile autorităților nu au reușit să distrugă convingerea acestora, să-i facă să renunțe, să abandoneze credința. Viziunea adepților cultului este că, prin acele evenimente, s-a realizat propagarea ideologiei religioase, mai ales a conștiinței escatologice, conform poruncilor divine.

Notă: Informatoare – Irina Scutaru (anul nașterii 1950), interviu realizat în martie 2022.

BIBLIOGRAFIE

1. Cartea memoriei. Catalog al victimelor totalitarismului comunist. Volumul II. Chișinău: Știința, 2001.
2. Moldovenii sub teroarea bolșevică. Comisia pentru studierea și aprecierea regimului comunist totalitar din Republica Moldova, 2010.